

ادیان - ۲

ماریان موله

ترجمه

محمد میرزایی

آمین، اسطوره و کیمیا شناسی
در ایران باستان
مسأله‌ی زرتشتی و سنت مزدایی

کتابخانه
نشر نگاه معاصر

فهرست

- ۹ □ یادداشت مترجم
- ۱۳ □ فهرست کوتاه نوشت ها
- ۱۷ □ دیباچه
- ۲۵ □ درآمد: زرتشتی گری و دین ایرانی

- ۲۵ **بخش نخست: مسأله**
- ۲۵ ۱. طرح مسأله
- ۳۱ ۲. فرقه ها
- ۳۷ ۳. دثوه ها و طرد آن ها

- ۴۹ **بخش دوم: جهت گیری نظام هخامنشی**
- ۴۹ ۴. نظام هخامنشی
- ۵۳ ۵. جهت گیری نظام هخامنشی و جهت گیری نظام گاهانی
- ۵۸ ۶. نوسازی

- ۶۰ **بخش سوم: ساختار دین ایرانی**
- ۶۰ ۷. شهر یاری و دین
- ۸۳ ۸. جم و ویشناسپ
- ۸۷ ۹. داد، هادمانسر، گاهان
- ۹۸ ۱۰. گاهانیک
- ۱۰۱ ۱۱. گواهی هرودوت

دفتر نخست: آیین، جشن فرشکرد (۱۰۹)

- ۱۱۱ **بخش نخست: آموزه ی قربانی**
- ۱۱۱ ۱۲. ملاحظات مقدماتی

۱۱۲	۱۳. فرشکرد برپایه‌ی آخرین فصل ازگزیده‌های زادسپهرم
۱۲۹	۱۴. خلاصه‌ی پارک نسک در کتاب هشتم دینکرد
۱۳۲	۱۵. فروردیگان و پنج روزگاهانی
۱۴۲	۱۶. سه زمان
۱۵۰	۱۷. نمادپردازی آیینی
۱۵۵	۱۸. قربانی پروردگار
۱۶۲	۱۹. سوشیانت‌ها و فرشکرد در یسنا و ویسپرد
۱۶۶	۲۰. سوشیانت درگات‌ها
۱۶۹	۲۱. دورنمای گاهانی
بخش دوم: گات‌ها	
۱۷۷	۲۲. چند لفظ گاهانی
۱۷۷	۲۳. اسطوره‌ی انتخاب
۱۹۵	۲۴. «باشد که ما بتوانیم کسانی باشیم که این هستی را نو خواهند کرد!»
۲۰۴	
بخش سوم: ترتیب گات‌ها	
۲۰۸	۲۵. مسأله
۲۰۸	۲۶. یک پارچگی سه گاتای بزرگ
۲۱۲	
بخش چهارم: مراسم گاهانی	
۲۲۲	۲۷. هات نخست گاتا اهنویتی
۲۲۲	۲۸. گلایه‌ی روان گاو
۲۲۵	۲۹. دومینو
۲۳۵	۳۰. مردمان
۲۳۹	۳۱. دتوه‌ها
۲۵۴	۳۲. پایان گاتا اهنویتی
۲۶۶	۳۳. دیدار با وهومنه
۲۷۲	۳۴. گفت‌وگو با اهوره مزدا
۲۷۶	۳۵. اعلام آموزه
۲۸۱	۳۶. کی ویشناسپ و مگه‌ی بزرگ
۲۸۳	۳۷. سومین گاتا
۲۸۶	۳۸. شهریاری و پاداش مگون‌ها
۲۹۳	۳۹. آخرین گاتا
۲۹۵	۴۰. نو شدن زمان
۲۹۸	

دفتر دوم: افسانه‌ی زندگی پیام‌بر (۳۰۵)

۳۰۷	بخش نخست: پیش از گفت‌وگو
۳۰۷	۴۱. افسانه‌ی زندگی پیام‌بر و منابع آن
۳۲۰	۴۲. پیش‌زیست پیام‌بر
۳۲۹	۴۳. زایش
۳۳۸	۴۴. آزمون‌های کودکی و جوانی
بخش دوم: گفت‌وگو	
۳۵۱	۴۵. پیش از دیدار
۳۵۱	۴۶. دیدار با وهومن
۳۵۶	۴۷. گفت‌وگو
۳۶۶	۴۸. گفت‌وگوها با امهراسپندان
۳۷۶	۴۹. رسالت و آزمون‌هایش
۳۷۹	
بخش سوم: گروه ویشناسپ	
۳۸۶	۵۰. خلاصه‌ی ویشناسپ ساست
۳۸۶	۵۱. ویشناسپ یشت و نسخه‌ی پهلوی آن
۳۸۸	۵۲. آزمون‌ها
۴۱۳	۵۳. مراسم و دیدار
۴۱۷	

دفتر سوم: آموزه: کیهان‌شناسی، انسان‌شناسی، پیام‌برشناسی (۴۲۷)

۴۲۹	بخش نخست: جنبه‌هایی از کیهان‌شناسی زرتشتی
۴۲۹	۵۴. ملاحظاتی مقدماتی
۴۳۰	۵۵. کیهان‌شناسی اوستای ناگاهانی
۴۳۵	۵۶. زمان کران‌مند و نقش روشنان
۴۴۶	۵۷. فکرت انسان‌که‌جهان
۴۵۲	۵۸. فرشکرد، غایت آفرینش
۴۵۹	۵۹. گذار به انسان‌شناسی
بخش دوم: تاریخرد مزدایی	
۴۶۱	۶۰. غایت آفرینش انسان
۴۶۱	۶۱. «خویش‌کاری» و «خویش‌همیستار دروج»
۴۶۳	۶۲. فزه
۴۷۵	۶۳. ساز و کار تکامل
۴۸۱	

۶۴. نیاکان نخستین ۴۸۷

۶۵. بنیادگذاران سه آتش ۴۹۴

۶۶. «فزه»ی جم ۵۰۱

۶۷. زرتشت و نظام کارکردی ۵۰۵

بخش سوم: انسان کامل ۵۱۰

۶۸. جای‌گاه انسان در کیهان ۵۱۰

۶۹. سه پرسش نخست از «دادستان دینی» ۵۱۴

۷۰. نقش خرد ۵۲۷

۷۱. وحی دینی ۵۴۴

۷۲. زرتشت ۵۵۴

☐ افزوده‌ها و تصحیح‌ها ۵۷۱

☐ متن‌های افزوده ۵۷۹

☐ واژه‌نامهک ۵۸۷

☐ واژگان (فرانسه به فارسی) ۵۹۵

☐ واژگان (فارسی به فرانسه) ۵۹۵

ترجمه‌ی این کتاب پیش‌کش به آموزگارِ دانایی،
دکتر اکبر نحوی

یادداشت مترجم

کتابی که پیش روی خوانندگان گرامی ست در اصل، پیش از انتشار به صورت کتاب، پایان نامه‌ی دکتری زنده‌یاد ماریان موله، ایران‌شناس و اسلام‌شناس لهستانی الاصل پرورده در مکتب خاورشناسی فرانسه بوده است. او در این کتاب، اشراف غبطه‌انگیزش به اوستا، متون پهلوی و منابع ودایی را در کنار نظم ذهنی و تسلط هم‌زمان به آثار محققان معاصر ایرانی و هندی و دین‌پژوهان و شرق‌شناسان غربی در کار آورده است تا میراث معنوی دین زرتشتی را، در اوج حضور تاریخی، ارزیابی کند. وی در این مسیر، از لابه‌لای مهم‌ترین متون پیشازرتشتی و زرتشتی، از وداها و گات‌ها تا کتاب‌ها و رساله‌های پهلوی، خط سیر روشنی را بیرون کشیده است که پیوندهای کیهان‌شناسی، انسان‌شناسی و آخرت‌شناسی مزدایی را در نظامی سنجیده بیان می‌کند. نکته‌ی درخور توجه این است که به دلالت دست‌کم دو قرینه می‌توان دانست، یا باری حدس زد، که این تلاش نویسنده تنها پروژه‌ای دانش‌گامی نبوده بلکه فرآورده‌ی کوشش او در جست‌وجوی سیر برخی مفاهیم معنوی از ایران مزدایی تا ایران اسلامی ست. از جمله‌ی این قرائن یکی این که موله جست‌وجوی خود در این کتاب را در واپسین فصل دفتر سوم، با تبیین مفهوم انسان کامل در اندیشه‌ی مزدایی به پایان می‌برد و در همان سال انتشار این کتاب، ۱۹۶۳، یعنی پنج سال پس از پایان نوشتن آن، مجموعه‌ای در حوزه‌ی تصوف به تصحیح خود وی منتشر می‌شود: مجموعه‌ی رسائل معروف به "کتاب الانسان الكامل" از عزیزالدین نسفی (قرن هفتم ه.ق). این شاید بدان معنا باشد که ذهن موله در یک برش زمانی با این هر دو پروژه، و قدر مشترکشان، مبحث "انسان کامل"، درگیر بوده است.

قرینه‌ی دوم آشنایی نزدیکی ماریان موله با آنری کرین، واضع و شارح نظریه‌ی "اسلام ایرانی" ست. کرین بر کتاب انسان کامل مقدمه‌ای نوشته است و از برخی پانویست‌های کتاب پیش رو هم برمی‌آید که در جریان نگارش این کتاب گفت‌وگوهای میان این دو محقق در جریان بوده است. و البته در عین این تأثیرپذیری احتمالی نباید از اختلاف میان روش این دو غافل شد.

اما چند نکته درباره ترجمه: در سراسر ترجمه‌ی این کتاب، از عنوان تا پایان، هرکجا واژه‌ی "آیین" آمده در برابر "culte" به معنای "مراسم آیینی" یا "مناسک" است و هیچ جا معنای "دین" ندارد.

در متن اصلی، نویسنده بعضی از اسم‌های خاص را ترجمه کرده است: برخی را به واژه‌ای و برخی را به عبارتی؛ مانند فرسکرد به la Rénovation یا سوشیانته به le Sauveur future. در ترجمه به فارسی، این گونه واژه‌ها به همان صورت رایج در سنت زرتشتی برگردانده شد. واژه‌ی le chapitre در مورد هریک از کتاب‌های اوستا به عنوان سنتی همان کتاب (دریسنه - و تبعاً گات‌ها - به هات و دروندیداد به فرگرد) ترجمه شد.

درباره‌ی فرازهای نقل شده از کتاب "گزیده‌های زادسپرم" که آوانویسی شماراندکی از آن‌ها، به تصحیح خود نویسنده، در پایان کتاب نیز آمده است، مترجم، هرکجا که به ترجمه‌ی خود تردید داشت، برای اطمینان یافتن به برگردان استاد راشد محصل، به این نشانی، رجوع کرد: "گشن‌جم، زادسپرم: گزیده‌های زادسپرم، ترجمه‌ی محمدتقی راشد محصل، مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ یکم، ۱۳۶۶". شاید جای توضیح دادن این نکته نیز همین جا باشد که مترجم در ترجمه‌ی همه‌ی متن‌های اوستایی و فارسی میانه خود را موظف می‌دانسته است که از ترجمه‌ی نویسنده پی‌روی کند اما در عین حال، به ویژه در متن‌های پهلوی، کوشیده نگاهی هم به متن‌های اصلی داشته باشد و هرکجا اختلافی یافت در پاورقی صورت محتمل دیگر را پیش نهاد کند.

هرکجا متن که علامت سؤالی هست از نویسنده است. افزوده‌های ایشان نیز همگی در میان دو کمان آمده است. جز یک مورد که در پاورقی مشخص شده. مترجم هر جا که به ضرورت جمله چیزی افزوده آن را در میان دو قلاب جای داده است. البته تلاش شد در صناعت قلاب بافی زیاده‌روی نشود تا ترجمه بیش از اندازه قلابی در نیاید. پاره‌ای اصلاحات پیش نهادی مترجم برای ترجمه‌ی متون پهلوی نیز در پاورقی وارد شده است.

شماره ارجاعات پاورقی مربوط به متن اصلی است.

*

پیش از پایان این یادداشت لازم است از سرکار خانم رودکی، کتاب‌دار گرامی کتاب‌خانه‌ی میرزای شیرازی در دانشگاه شیراز سپاس‌گزاری کنم که دست‌رسی مترجم به نسخه‌ای از این کتاب را ممکن کردند. نیز از دوستان گرامیم آقای اشکان بحرانی و خانم دکتر آزاده نجفیان سپاس دارم که هریک بخش‌هایی از ترجمه را خوانده و بخشی از نارسایی‌ها و اشکالات آن را یادآوری کردند. از دوست فرزانه‌ام جناب آقای دکتر علی امینی هم که در ترجمه‌ی گفت‌آوری آلمانی در کتاب مهربانانه یاری کردند صمیمانه متشکرم، گرچه هرگونه اشکال احتمالی در

ترجمه‌ی آن متن ناشی از گستاخی صاحب این قلم و برعهده‌ی خود اوست. اما برای سپاس‌گزاری از مهربانی، شکیبایی و ژرف‌نگری جناب آقای دکتر بابک عالی‌خانی، که مراجعه‌های گاه به گاه و عمدتاً بی‌گاه مراتب می‌آوردند و با دانش و بینششان در برابر هر پرسش، دریچه‌ای به پاسخ‌های نومی‌گشایند لفظی درخور اگر بیابم از صمیم جان به پیش‌گاهشان عرضه می‌کنم.

و در پایان، مترجم، که به سبب آگاهی از کم‌دانی و خام‌دستی خود برای ارائه کردن این ترجمه دلی دارد از دستش لرزان‌تر، ترجمه‌ی کتاب را، اگر از هیچ چندان کم‌تر نباشد، به حضور جناب آقای دکتر اکبر نحوی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، پیش کش می‌کند و امید دارد که این اندک را به نشانه‌ی سپاس و ستایش همیشگی این دانش‌جو در برابر دانش، مهر و خلوصشان بپذیرند.

۱۴۰۴
خرداد ۱۳۹۱
شیراز